

"Som crítics amb el poder"

Jordi Porta (Barcelona, 1936) és el director, des del 1971, de la Fundació Jaume Bofill. Una entitat, nascuda fa vint-i-cinc anys, que s'ha convertit en la casa comuna d'un país. Per les seves portes ha entrat i sortit tothom, i són ben pocs, gairebé ningú, entre els qui avui manen o pensen que puguin dir que no han passat per algun dels seus despatxos a demanar un cop de mà.

Jordi Porta i la Fundació Jaume Bofill són dos noms difícils de destriar. Fa més de vint anys que van junts i, com ell reconeix, les persones afaïçonen les institucions, però també les institucions afaïçonen les persones. Són ja inseparables. Ara la institució celebra un quart de segle i ho fa en el marc d'un projecte més ampli, el Fus-Grup de Fundacions, en què hi ha també la Fundació Institut Pacis i la Fundació Serveis de Cultura Popular. Un *holding* al servei del progrés del país que ha estat centre d'iniciatives de tota mena i que no ha rebutjat ningú, en la seva independència. Una independència sorgida de la generositat del mecenate privat i vigilada gelosament pel seu conductor. La Fundació Bofill és avui oficialment una fundació privada dedicada a la investigació en ciències socials. Però en un país on tot és encara més que allò que és, la Jaume Bofill ha estat i és encara més que una fundació.

—*Com sorgí la Fundació Jaume Bofill?*

—La Fundació sorgí de la confluència de dues preocupacions. La primera, la d'unes persones que disposaven d'uns cabals i que volien que tinguessin una rendibilitat social. La segona, la d'un grup de persones desitjoses de fer coses, però que no disposaven dels recursos per a dur-les a terme. Això es va concretar en un sopar de Cap d'Any que van fer els matrimonis Josep Maria Vilaseca i Teresa Roca amb Fèlix Martí i Montserrat Colom. La conseqüència va ser que aquell 1969 es va acordar la creació de la Fundació Jaume Bofill.

—*Amb quina finalitat?*

—En principi, amb una finalitat molt àmplia: ajudar diverses iniciatives del país, preparar gent jove per quan canviés el règim. Després es va anar concretant i orientant cap a la investigació.

—*"Catalanisme, democràcia i socialisme" continuen essent els principis de la Fundació?*

—La Fundació ha anat variant a conseqüència dels canvis que hi ha hagut aquests vint-i-cinc anys últims, però les preocupacions continuen essent les mateixes. Avui es presenten d'una forma diferent, però les inquietuds no han variat. Preocupació per Catalunya, pel

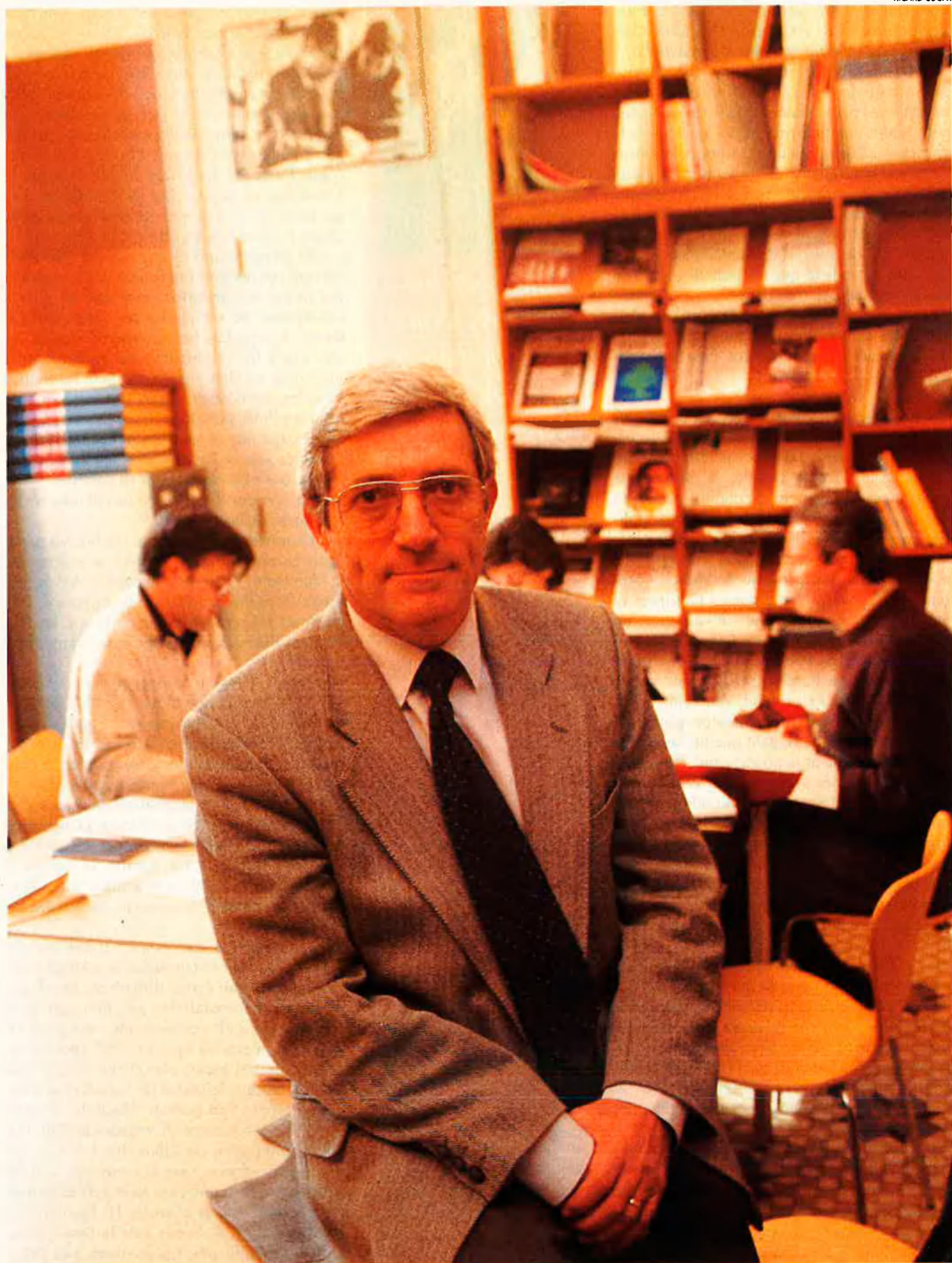
seu autogovern. Preocupació per la democràcia, per la participació del poble en la presa de decisions. I preocupació pel que en dèiem socialisme, però com que la paraula se l'atribueix un partit polític concret, ja no la usem, si bé mantenim la preocupació d'augmentar les condicions d'igualtat entre els ciutadans. Llavors, en l'època de la dictadura, aquestes preocupacions eren molt més clares i evidents. Ara en canvi, amb democràcia, hi ha el perill que les considerem aconseguïdes, però en realitat veiem que no és així. Ni Catalunya té l'autogovern que desitjaríem, ni la democràcia acaba de funcionar amb una participació suficient de la gent, ni es pot dir que hi hagi més condicions d'igualtat —i menys en un món que tendeix cada dia més cap al liberalisme i l'individualisme—. Per tant, continuen essent principis vigents.

—*De catalanismes, avui n'hi ha de tota mena. Fins on arriba el de la Fundació?*

—És difícil de respondre, perquè nosaltres no ens volem moure en el terreny polític. Entenem el catalanisme com la necessitat de fer que els ciutadans de Catalunya adquireixin la consciència que, per a realitzar-se millor, la nació catalana ha de tenir una institucionalització i un autocontrol sobre els seus recursos més grans que no els que té. Si això requereix un estat, una confederació o una federació, la Fundació ja no hi entra, perquè els seus membres rectors tenen parers diferents. Però sí que coincideixen en la idea que les cotes d'autogovern imaginades quan va sorgir la Fundació no s'han aconseguit.

—*Quines diferències hi ha entre la Fundació Jaume Bofill del franquisme, la de la transició i l'actual?*

—Durant el franquisme ajudàvem tota la gent antifranquista que compartia les preocupacions bàsiques que ja hem mencionat. Erem una Fundació de resistència. Durant la transició vam passar una època de dubtes sobre quin havia de ser el nostre paper i es va optar per la independència política plena, però ajudant les institucions democràtiques que s'anaven creant i col·laborant-hi. En l'actualitat, la nostra posició se situa entre la col·laboració amb les institucions i la distància crítica de veure'n els aspectes que no acaben de funcionar.

—L'àmbit territorial de l'acció de la Fundació abasta tots els Països Catalans. Com es tradueix en el funcionament de cada dia?

—Restem oberts a iniciatives que provinquin de qualsevol d'aquests països. També cal dir que ens en vénen de la resta de l'estat, però tenim una proposta inicial que limita la participació de gent que no sigui dels Països Catalans: els treballs que es facin en aquesta casa han de presentar-se en llengua catalana. Això de forma automàtica limita la participació de tota altra gent. No és una condició estranya: n'hi ha d'altres, de fundacions que posen com a condició que els treballs siguin en llengua espanyola, o en danès...

Les nostres actuacions en l'àmbit dels Països Catalans eren més nombroses al principi de la transició que no pas ara. Faig autocrítica...

—Era més fàcil?

—En aquell moment les forces polítiques i culturals més vives dels Països Catalans estaven per participar i organitzar activitats conjuntes de tot l'àmbit. Després, a mesura que va avançar la transició, i sobretot a mesura que la gent es va anar situant en partits polítics, vam començar a notar que aquelles mateixes forces eren cada vegada més reticents a participar en un projecte de Països Catalans. Per raons estratègiques i tàctiques el van deixar en un segon lloc. En vam viure un exemple amb Encontres de Ciències Humanes i Socials dels Països Catalans, que organitzàvem com a Fundació. El primer va ser l'any 76. Fou un èxit rotund; van venir-hi entre quatre-centes i cinc-centes persones. Al 78, dos anys més tard, gent que hi havia participat anteriorment ja no va venir. Nosaltres, com a tals, només organitzem activitats en la mesura que trobem gent disposada a col·laborar-hi. D'ençà d'aleshores hem continuat fent coses, col·laborant amb institucions d'aquests països concrets, dant suport a les seves activitats. És el cas de l'Obra Cultural Balear, l'Enciclopèdia de Menorca, Acció Cultural del País Valencià, etc. Sempre a iniciativa d'ells.

—La Fundació pal·lia el dèficit d'investigació de les nostres universitats o institucions?

—No podem dir tant, perquè la nostra contribució ha estat prou modesta. Ara, si s'analitza el personal universitari que es dedica a la docència o a la investigació en ciències socials, molts, en la seva tesi doctoral o en la seva tesi d'investigació, han estat ajudats per la Fundació.

—Quants diners ha repartit la Fundació Jaume Bofill durant aquests vint-i-cinc anys?

—El conjunt del FUS, integrat, a més de nosaltres, per la Fundació Serveis de Cultura Popular i la Fundació Institut Pacis, vam esmerçar l'any 93 uns 210 milions de pessetes.

RICARD CUGAT

“En alguns moments els socialistes ens han vist molt convergents, i els convergents, molt socialistes. Però ja ens va una mica bé que no ens acabin de col·locar.”

“Som de les poques fundacions que no depenem de cap subvenció pública.”

RICARD CUGAT

Tenint en compte que al 1969 vam començar amb quinze, durant aquests vint-i-cinc anys, tot sumat, ens n'anem a més de mil milions.

—Durant aquests anys heu ajudat tota mena d'entitats i institucions o hi heu col·laborat: de la Convenció per la Independència Nacional a Amnistia Internacional, passant per Comissions Obreres, l'Institut de Sociologia Pastoral Aplicada, la Universitat de Frankfurt, la Generalitat de Catalunya, etc. La llista és encara més diversa i acolorida. Quins criteris heu seguit?

—El primer criteri és que el tema fos relativament interessant. Interessant en dos sentits: per nou o per un enfocament que no el feia susceptible de ser ajudat per altres institucions. A vegades, per aconseguir que hi intervinguin les institucions, cal ajudar a crear un primer resultat visible. Ho hem fet moltes vegades, començant coses que després han estat acollides per altres. El primer diccionari anglès-català, el vam començar nosaltres i després se'n va fer càrrec l'Enciclopèdia Catalana, que el va acabar i el va publicar.

—És cert que Jordi Pujol va col·laborar en la Fundació Jaume Bofill?

—Econòmicament, no; cal dir-ho. Va participar en una de les comissions assessores de la Fundació. D'alguna manera hi havia una mena de coordinació tàcita: les coses que feia en Pujol pel seu comte, no calia que les féssim nosaltres. Això va ser entre l'any 1969 i el 1971.

—També hi ha col·laborat en Narcís Serra.

—Sí, al mateix nivell que en Pujol, però en una altra fase. En Pujol va ser-hi molt al principi de la Fundació, i en Serra es va incorporar a la comissió tècnica d'assessor en la concessió de beques. Va estar-hi poc temps.

—La Fundació és una entitat de consens?

—Relativament. Si analitzem el personal polític actual, siguin regidors, diputats o membres d'aparell dels partits, la Fundació ha tingut relació amb pràcticament tot el ventall parlamentari. Curiosament, l'única excepció és el PP.

—Les relacions que explica li han permès de mantenir una independència política?

—Sí, però amb certes dificultats. En alguns moments els socialistes ens han vist molt convergents, i els convergents, molt socialistes. Però ja ens va una mica bé que no ens acabin de col·locar. Nosaltres hem tingut unes posicions definides de caràcter nacionalista, i alguns han pensat: “Aquests són d'en Pujol”. I inversament. A vegades en Pujol ha pogut interpretar, pel tipus d'activitats o pel que manifestàvem, que tiràvem més cap als socialistes. Però nosaltres hem vetllat sempre per la nostra independència. Hi ha moments que hem hagut d'afirmar més la nostra preocupació catalanista, quan veiem que passa

hores baixes; i al revés, quan el liberalisme i el mercat campa per on vol, has de reforçar més les posicions diguem-ne "socialistes".

—*I la independència econòmica també s'ha pogut mantenir?*

—Sí. És una de les grans responsabilitats que tenim. No som una Fundació molt gran. Pel volum que tenim, som de les poques fundacions que no depenem de cap subvenció pública. Això ens permet de tenir una independència de criteri bastant important i una responsabilitat afegida. Entenc que hi ha institucions que no poden fer segons quines coses, perquè, si les fessin, deixarien de rebre la subvenció l'any següent. Nosaltres, aquest problema, no el tenim.

—*La manca d'independència econòmica és el que ha fet que avui les fundacions siguin devaluades?*

—No. El que ha desprestigiada la imatge de les fundacions són aquelles que han servit de tapadora d'unes altres activitats. No cal parlar de la Fundació Quail... Però això és el que ens desprestigia. Més que no pas rebre subvencions públiques.

—*Però avui tothom fa fundacions. Després de l'aprovació de la llei, n'han sortides com bolets.*

—El que més ha desdibuixat la imatge de les fundacions és que la llei en reconegui de públiques i de privades. Això ho desvirtua tot. Una fundació ve d'uns particulars que es desprenen d'un fons propi per donar-li una utilitat d'interès general. Passa a ser patrimoni social. Això ha de tenir un tractament fiscal adequat, perquè complementa l'activitat pública de l'estat. Ara bé, avui hi ha moltes fundacions que comencen sense patrimoni, comencen amb una idea. Per mi això no és cap fundació, sinó una associació o una altra cosa.

—*Es pot dir que la Llei de Fundacions aprovada l'any passat ha matat l'esperit de les fundacions?*

—No exactament. Amb la llei, els particulars se senten més estimulats a crear fundacions, perquè regula millor la qüestió fiscal. Però el tractament que en fa és insuficient, i barreja fundacions públiques i privades. Ara les administracions públiques poden crear fundacions, cosa que va contra l'esperit del que és una fundació.

—*Al llarg d'aquests vint-i-cinc anys la Fundació ha estudiat molts de temes. Un dels que més ha aprofundit ha estat el de la immi-*

—**No ha rebut mai cap oferta d'entrar en política?**

—**No. Les persones quan estan molt de temps en unes institucions tant ajuden a conformar les institucions com les institucions ajuden a conformar-les a elles. La Fundació ha estat sempre crítica amb el poder. —S'estima més la distància crítica...?**

—**No ho sé. És bo que en la societat hi hagi persones que es dediquin a la política; són indispensables. Cal dir-ho en aquests temps: els polítics són indispensables. Però també convé que hi hagi gent fora de les institucions polítiques que plantegin, des d'una posició constructiva, la crítica del seu funcionament. Si jo estigués a la política, no podria ser crític. I el que tampoc no pot ser és que els intel·lectuals vulguin fer de polítics i els polítics d'intel·lectuals.**

gració. Encara no podem parlar d'integració?

—La immigració que provenia de la resta de l'estat, l'hem tractada no pas des del punt de vista de la integració lingüístico-cultural, sinó des del punt de vista de la integració sociolaboral. En el primer estudi que vam fer, l'any 72, vam voler veure fins a quin punt un immigrant que venia a Catalunya tenia la mateixa capacitat de promoció social dins la via de l'empresa que un autòcton. Es va comprovar que era la mateixa, si tots dos partien d'un mateix nivell de formació. Després, més endavant sí que hem tractat d'aspectes lingüístics. Hem analitzat el cens i en el del 91 apareix que el nivell de coneixement —no dic d'ús— de la llengua catalana ha anat augmentant. Especialment les generacions ja escolaritzades aquí. Hi ha percentatges molt alts. De parlar

i de llegir, també.

—*Les campanyes actuals contra la normalització lingüística poden posar en perill aquests progressos?*

—Podria passar, però de moment no ho han aconseguit. El nombre de pares que han protestat per la immersió lingüística és molt poc important. Però, malgrat tot, aquestes coses arriben a quallar en la consciència col·lectiva. Pot començar a haver-hi gent que pensi que només amb el castellà ja n'hi ha prou.

—*Un altre dels estudis de la fundació que va tenir més ressò va ser el de Montserrat Tresserras i Antoni Estradé, fet a partir d'una enquesta segons la qual la majoria de catalans eren favorables a l'autodeterminació de Catalunya. Però la realitat política actual és molt diferent.*

—Totes les enquestes tenen dues coses: primera, un valor puntual en un moment determinat; segona, un interès sociològic que va més enllà dels resultats concrets. Hi ha una cosa molt simptomàtica en aquesta enquesta. Quan, a la gent, li preguntaven si era partidària de l'autodeterminació de Catalunya, el percentatge dels "sí" era efectivament bastant alt. Però quan li preguntaven si creia que es podia aconseguir, el percentatge ja era relativament baix. I quan li preguntaven si creia que això portaria gaires problemes, els "sí" encara eren més alts. El resultat de tot plegat és aquest: "Ja m'agradaria, ja, però és clar..."

Pere Martí